

تبیین سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی (مورد مطالعه: نوجوانان و جوانان شهر تبریز)

مقاله پژوهشی
اصیل
Original
Article

محمد مهدوی^۱، زینب احمدپور ترکمانی^۲، فاطمه نگهبان قراملکی^۳

چکیده

هدف: در تربیت انسان باید شواهدی باشد تا او را اشرف مخلوقات جلوه دهد و بستر این شکل‌گیری، بدون شک باید به دست خانواده‌ها فراهم شود؛ بنابراین، خانواده اولین و اساسی‌ترین عامل در رشد شخصیت انسان است. لذا این پژوهش با هدف تبیین سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی، انجام شد. **روش:** پژوهش حاضر از نوع توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری شامل کلیه نوجوانان و جوانان شهر تبریز در بازه سنی ۱۲ تا ۳۰ در سال ۱۴۰۰ بود که ۳۴۰ نفر به وسیله نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. ابزار پژوهش، پرسشنامه استاندارد بود. **یافته‌ها:** بین تحصیلات والدین، شغل والدین، تعلق ذهنی طبقاتی، جنسیت و رده سنی (نوجوان/ جوان) با متغیر سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی، رابطه معنادار وجود ندارد. همچنین مقدار ضریب همبستگی پیرسون بین ابعاد متغیر سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار است و بین ابعاد متغیر سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی رابطه مثبت و مستقیم وجود دارد. **نتیجه‌گیری:** در سبک فرزندپروری اسلامی علاوه بر رشد مناسب فردی و اجتماعی و سلامت روانی و جسمانی آنان، رشد معنوی و سلامت اخلاقی نیز حاصل می‌شود و بر خلاف سایر سبک‌های فرزندپروری که هدف آنها تربیت یک انسان جاه‌طلب و برتری‌طلب است؛ هدف، پیشرفت معنوی و در نهایت قرب الهی می‌باشد.

واژگان کلیدی: سبک فرزندپروری، نگرش اسلامی، تعلق ذهنی طبقاتی، تحصیلات والدین، شغل والدین، تبریز.

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۲/۲۱؛ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۰۳

۱. سطح ۴ حوزه علمی قم، دانشیار گروه معارف اسلامی، دانشکده الهیات و علوم اسلامی دانشگاه تبریز (نویسنده مسئول).
mo.mahdavi@tabrizu.ac.ir و Mahdavi319@yahoo.com

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته تفسیر و علوم قرآن، دانشگاه تبریز. Zeinabahmadpoor@yahoo.com

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد رشته تفسیر و علوم قرآن، دانشگاه تبریز. nghbanfatmh05@gmail.com

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

الف) بیان مسئله

اسلام دین جامعی است که همه زوایای زندگی انسان را مورد توجه قرار می‌دهد و راه‌های رسیدن به سعادت دنیا و آخرت را برای او برمی‌شمرد. در نگاه تعالیم سازنده اسلام، خانواده، کانونی مقدس و مبارک و مورد رضایت حق تعالی تلقی شده و مورد ستایش و تمجید خداوند متعال قرار گرفته است. پیامبر گرامی اسلام (ص) می‌فرماید: در اسلام هیچ بنیانی نزد خداوند، محبوب‌تر و ارزشمندتر از بنیان تشکیل خانواده نیست (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۱۰۰: ۲۲۲). خانواده اولین محیطی است که شخصیت فرزند در آن پرورش یافته و عقاید و ارزشهای پدر و مادر به طور مستقیم یا غیر مستقیم به او انتقال می‌یابد. این مجموعه به عنوان مهم‌ترین نهاد تعلیم و تربیت، همواره مورد توجه اسلام بوده است. نهاد خانواده، جایگاه پرورش فطرت و استعدادهای نسل آینده و کمال انسانهاست؛ بنابر این، اگر خانواده صالح، معتقد و در مسیر صحیح تربیت اسلامی و چارچوب برنامه‌های قرآن و سنت باشد، فرزندان پایبند به اصول و ارزشها تربیت می‌کند و در نتیجه، جامعه‌ای صالح رقم خواهد زد و این همان اصلی است که جامعه سالم، بدون اصلاح نظام خانواده محقق نخواهد شد. (فضل‌اللهی و همکاران، ۱۳۹۴)

همه والدین از اینکه فرزندان‌شان چگونه باید باشند و چه آگاهی‌هایی داشته باشند و کدام ارزشهای اخلاقی و معیارهای رفتاری را در فرایند تحول و تربیت بیاموزند، به طور آشکار یا تلویحی، تصویری آرمانی دارند. از دیدگاه اسلامی، مسئولیت فرزندپروری در اصل بر عهده پدر و مادر است. تربیت فرزند به معنای فراهم آوردن مقدمات لازم برای به فعلیت رساندن قوای فرزند در راه تقرب به خداوند است که این فرایند، نیازمند آگاهی و تمرین عملی است. اگر پدر و مادر در انتقال عقاید صحیح و ایجاد رفتار درست به فرزند خود کوشا باشند، خیر او را فراهم کرده‌اند و خداوند بر آنان رحمت خواهد کرد. اسلام درباره عقیده صحیح و انتقال آن به فرزندان، تکلیفی بزرگ بر عهده والدین گذاشته است؛ زیرا تأثیر عقایدی که در خانواده رواج دارد و به فرزند القا می‌شود، در آینده او انکارناپذیر است (عادل‌پور، ۱۳۹۶: ۷۵-۷۴). به طور کلی انتقال ارزشها، به خانواده و اعتقادات دینی آنها و توافق بین اعضا وابسته است. بدیهی است اگر روابط خانواده قوی باشد، پذیرش آموزشهای دینی و انتقال ارزشها از والدین به فرزندان آسان‌تر خواهد بود. (صادقی و مظاهری، ۱۳۸۶)

در روایات معصومین (ع) نیز توصیه‌های فراوانی به والدین برای تربیت صحیح فرزندان شده است که برای نمونه به برخی از آنها اشاره می‌کنیم. امام صادق (ع) سه حق را بر پدر لازم می‌داند که یکی، جدیت در تربیت فرزند است: «فرزند بر پدر سه حق دارد: انتخاب

مادر مناسب برای او، نام نیک نهادن بر او و جدیت در تربیت» (مجلسی، ۱۴۰۳، ج ۷۸: ۲۳۶). بنابراین، در تربیت انسان باید شواهدی باشد تا او را اشرف مخلوقات جلوه دهد و بستر این شکل‌گیری، بدون شک باید به دست خانواده‌ها فراهم شود. در نگرش اسلامی، فرزندان نعمتهای الهی و امانتی نزد والدین‌اند (کلینی، ۱۳۶۷، ج ۶: ۷) و جزئی از وجود والدین معرفی شده‌اند. در سیره ائمه (ع)، نگرشی مثبت نسبت به فرزندان وجود دارد؛ از جمله اینکه در روایات، از فرزند با تعابیری همچون میوه دل (متقی هندی، ۱۴۰۹، ج ۱۶: ۴۵۷) و نور دیده (طبرسی، ۱۴۰۸، ج ۱: ۴۰۸)، همچنین در برخی از آیات قرآن از فرزندان با عنوانهایی همچون: زینت بخش زندگی (کهف: ۴۶)، وسیله آزمایش بشر (انفال: ۲۸؛ تغابن: ۱۵) و نور چشم (فرقان: ۷۴) یاد شده است. پیامبر اکرم (ص) فرمودند: «فرزندان خود را مورد محبت قرار دهید و با آنها مهربان باشید» (کلینی، ۱۳۶۷، ج ۶: ۵۹)؛ نسبت به فرزندان خود تقوای الهی را مراعات کنید و با آنان برخورد عادلانه داشته باشید (محمدی ری شهری، ۱۴۰۵، ج ۱۰: ۷۰۶)؛ به آنان احترام بگذارید و آداب نیکو را به آنان آموزش دهید (همان: ۷۲۱). همچنین حضرت پیامبر (ص) در خصوص روش مناسب تربیت می‌فرمایند: روش مناسب در تربیت، روشی است که بتواند شخصیت نیکو در فرزند پدید آورد؛ ویژگی‌های روانی، هیجانی و رفتاری هماهنگ با فطرت برایش فراهم سازد تا درست و عاقلانه بیندیشد؛ زندگی را شایسته تدبیر کند و روابط خوب و انسانی با دیگران برقرار سازد (حر عاملی، ۱۳۶۷، ج ۵: ۱۵). بهترین روش تربیت و پاسخ‌دهی به فرزند، محبت کردن و دلسوزانه رفتار کردن با فرزندان است. امام سجاد (ع) در رساله الحقوق درباره شیوه تربیت نیکوی فرزند می‌فرماید: حق فرزند این است که بدانی او از توست و در دنیا با هر خیر و شری که دارد، به تو منسوب است و تو مسؤول تربیت نیکو و راهنمایی‌اش به سوی خدا و یاری‌اش در اطاعت از پروردگارش هستی. (حرانی، ۱۴۰۰، ج ۱: ۲۶۳)

از مجموع آیات و روایات که به برخی از آنها اشاره شد، استفاده می‌شود که فرزند عطیه و موهبتی الهی و نعمتی است که خود منشأ نعمتهای بی‌شمار دیگر است. وجود فرزند در خانه، فضای آن را از خیر و برکت و مهر و محبت لبریز می‌کند و رابطه معنوی و الهی والدین و فرزندان، هر دو را از رحمت‌های واسعه ربوبی بهره‌مند می‌سازد (طوسی، ۱۳۷۶: ۳۴). اما از آنجا که نوجوانان و جوانان از سرمایه‌های عظیم هر ملت‌اند و می‌توانند نقش مهمی در پیشرفت یا انحطاط جامعه خویش ایفا کنند و این امر تنها بستگی به نوع هدایت و تربیت صحیح آنان دارد. لذا در این پژوهش سعی شده است تربیت صحیح نوجوانان و جوانان را از نگرش

تبیین سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی ♦ ۱۴۷

اسلامی بررسی کنیم؛ از این رو، این پژوهش با هدف تبیین سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی انجام شده است.

در سالهای اخیر پژوهشهایی در زمینه سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی انجام شده است. به نظر می‌رسد اهمیت گسترده این مقوله یکی از دلایل توجه پژوهشگران به این حوزه است از جمله:

نتایج پژوهش صادقی و همکاران (۱۳۹۲) در «بررسی رابطه سبکهای فرزندپروری با جنسیت، سن و تحصیلات والدین کودکان پیش دبستانی شهر شیراز» نشان داد که بین متغیر سن و شیوه فرزندپروری مقتدرانه رابطه معنادار وجود دارد. به این معنی که با افزایش سن، شیوه فرزندپروری مقتدرانه نیز افزایش می‌یابد. همچنین تحقیقات نشان داد بین تحصیلات والدین و شیوه فرزندپروری آنان رابطه معنادار وجود ندارد. از دیگر یافته‌های پژوهش، تفاوت در استفاده از شیوه استبدادی بین والدین بود که نشان داد مادران بیشتر از پدران از شیوه فرزندپروری مستبدانه استفاده می‌کنند. همچنین تحقیقات نشان داد که نوع فرزندپروری والدین تحت تأثیر جنسیت کودکان قرار ندارد.

کوخایی و رودمقدس (۱۳۹۵) در «بررسی سبکهای فرزندپروری در منابع اسلامی» به مقایسه سبکهای رایج فرزندپروری با سبکهای فرزندپروری از دیدگاه اسلام پرداخته‌اند. نتایج تحقیق حاکی از آن است که سبک مقتدرانه نزدیک‌ترین شیوه به روش تربیتی اسلام است. هدف این دیدگاه، تربیت انسان جاه‌طلب و برتری‌طلب است؛ ولی هدف اسلام، پیشرفت معنوی با خدمت به هم‌نوع و در نهایت قرب الهی است.

یافته‌های گلچین و رضایی (۱۳۹۷) در «مقایسه تطبیقی سبکهای فرزندپروری غرب و حدیث حضرت رسول (ص) در تربیت فرزند» نشان داد که بین سبکهای سهلگیرانه، مستبدانه و مسامحه‌کارانه به نظریه، به ترتیب با سبکهای سید، عبد و آزاد در حدیث، از نظر تعریف و تفسیر و مفهوم، تطابق کامل وجود دارد؛ در حالی که بین سبک مقتدرانه و وزیر، کمی تفاوت مشاهده شد. به علاوه، نظریه غربی، سبک مقتدرانه را در همه سنین مناسب می‌داند و حدیث شریف، هر کدام از این سبکها را مناسب دوره سنی خاص می‌داند.

پناهی (۱۳۹۷) در مقاله «معرفی سبک فرزندپروری بامریند و ارزیابی آن با نگاهی به گزاره‌های اخلاقی-اجتماعی اسلامی» به پژوهش پرداخت. نتایج حاکی از آن است که امتیازات و نکات برجسته‌ای که می‌تواند در اتقان، جامعیت و افزایش گستره شمولی نظریه سبک فرزندپروری حایز اهمیت باشد و این نکات به گونه‌های مختلف، در گزاره‌های

اسلامی و در رابطه با سبک فرزندپروری وجود دارد، در سبک فرزندپروری بامریند، بسیار کم‌رنگ بوده یا ملاحظه نشده است. این نکات عبارتند از: بی‌توجهی به ظرفیتهای و تفاوت‌های فرزندان، غفلت از اصل جامع‌نگری، ناهمترازی بین تقاضا و کنترل، عدم ملاحظه جنبه‌های معنوی و عبادی در اهداف فرزندپروری، عدم توجه به تقویت خودکنترلی و پرهیزکاری در فرزندان و عدم توجه به هنجارهای متافیزیکی و الهی و ...

اما آنچه پژوهش حاضر را متمایز می‌کند، بررسی میدانی این موضوع است. هدف پژوهش حاضر، تبیین سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی و همچنین بررسی رابطه سبک‌های فرزندپروری در نگرش اسلامی با متغیرهایی همچون تحصیلات والدین، شغل والدین، رده سنی، جنسیت و... است.

ب) روش‌شناسی پژوهش

نوع تحقیق در این پژوهش، از نوع کاربردی و با هدف تبیینی است. روش اجرای تحقیق، پیمایش است. این تحقیق از نظر وسعت، پهنانگر و از نظر زمانی، مقطعی است که در زمان خاصی انجام می‌شود. جامعه آماری محقق در این پژوهش، کلیه نوجوانان و جوانان شهر تبریز است که بر اساس سرشماری مرکز آمار، ۱۵۱۹۹۴۴ نفر می‌باشد. در این پژوهش برای تعیین حجم نمونه آماری از فرمول کوکران استفاده شده است و تعداد ۳۴۰ نفر به شیوه نمونه‌گیری تصادفی ساده انتخاب شدند. روش آماری استفاده‌شده شامل تحلیل واریانس یکطرفه، ضریب همبستگی پیرسون و تی تست بود. برای تحلیل داده‌ها از نرم‌افزار اس.پی.اس.اس استفاده شده است. ابزار گردآوری داده در این پژوهش، پرسشنامه است.

در این پژوهش، اطلاعات با استفاده از پرسشنامه‌ای شامل اطلاعات دموگرافیک و برای سنجش متغیر سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی، از پرسشنامه فرزندپروری در نگرش اسلامی مکتوبیان و همکاران (۱۳۹۴) با ۵۴ گویه، در طیف لیکرت پنج‌گزینه‌ای (کاملاً مخالفم، مخالفم، نظری ندارم، موافقم و کاملاً موافقم) استفاده شد. این پرسشنامه دارای شش بُعد مختلف است که عبارتند از:

۱. اخلاص والدین در تربیت: این خرده‌مقیاس دارای ۱۵ سؤال است و بر مواردی مانند کرامت فرزندان، دعوت آنان به کار و تلاش، پند قبل از عمل، ارتباط شایسته با فرزندان و تقویت روح امید و توکل در برابر مشکلات تأکید دارد.
۲. ارزشهای تربیتی: ۱۱ سؤال درباره ارزشهایی چون توحید، معاد، امامت و نوبت را شامل می‌شود.

۳. منطقی در تربیت فرزندان: این خرده‌مقیاس، اهتمام والدین به تفکر، کسب تجربه و در اختیار گذاشتن آن برای فرزندان و دعوت فرزندان به مشورت در امور مهم را در بر می‌گیرد. هشت سؤال، این خرده‌مقیاس را تشکیل می‌دهد.

۴. ارتباط انسان در تربیت: آنچه در حوزه رفتاری و ارتباط دوجانبه بین والدین و فرزندان مطرح می‌شود، مورد سنجش این مقیاس است. خوش‌بینی و دوری از تکبر، محبت به فرزندان و صبر و رفتار شایسته در پاسخ به سؤالات آنان، مواردی‌اند که ۱۲ سؤال این خرده‌مقیاس به آنها اشاره دارد.

۵. اهتمام والدین به نقش خدا در زندگی: این خرده‌مقیاس شامل شش سؤال است و این نکته را می‌سنجد که آیا خداوند محور امور در زندگی والدین است یا خیر. بحث توکل، واگذاری کارها به خدا و درخواست کمک از او ماده‌های این خرده‌مقیاس است.

۶. بی‌مبالاتی والدین در تربیت دینی: این خرده‌مقیاس، برعکس دیگر خرده‌مقیاسها، عدم اهتمام والدین به دین در تربیت فرزندان را مورد توجه قرار می‌دهد. کم‌رنگ بودن دین، بی‌مبالاتی در تربیت جنسی فرزندان و رفتارهای غیر اخلاقی والدین، مواردی است که در این خرده‌مقیاس در ضمن سه سؤال سنجیده می‌شود.

از لحاظ تعیین امتیاز، با توجه به جهت سؤالات، به صورت ۵،۴،۳،۲،۱ یا برعکس ۵،۴،۳،۲،۱ نمره‌گذاری شده‌اند. برای به دست آوردن نمره هر بُعد، مجموعه امتیازات سؤالات مربوط به آن بُعد را با هم جمع کرده و برای به دست آوردن امتیاز کلی پرسشنامه، مجموعه امتیازات همه سؤالات با هم جمع شده‌اند.

این پرسشنامه ابزار ارزشمندی برای ارزیابی فرزندپروری در نگرش اسلامی است. پایایی آن خوب گزارش شده و ثبات درونی آن، ضریب ۰/۹۴۱ است. برای بررسی روایی مقیاسهای پرسشنامه، سؤالات طرح شده بر اساس عوامل تربیت در نگرش اسلام، در اختیار چند نفر از کارشناسان و متخصصان در حوزه مشاوره و تربیت فرزند قرار گرفت؛ پس از بررسی نظریات و رفع نواقص سؤالات، که در نظر کارشناسان مطرح شده بود، سؤالات اولویت‌بندی و به صورت پرسشنامه تدوین شدند. بدین ترتیب، روایی محتوایی پرسشنامه به دست آمد. (مکتوبیان و همکاران، ۱۳۹۴: ۱۳۱)

در پژوهش حاضر، برای بررسی پایایی از آلفای کرونباخ استفاده شده است. نتایج بررسی در جداول ۱ آمده است.

جدول ۱: پایایی متغیر سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی و ابعاد آن

نام متغیر	آلفای کرونباخ
فرزندپروری در اسلام	0/952
اخلاص والدین در تربیت	0/913
ارزشهای تربیتی	0/937
منطق در تربیت فرزندان	0/899
ارتباط انسان در تربیت	0/836
اهتمام والدین به نقش خدا در زندگی	0/845
بی‌مبالاتی والدین در تربیت دینی	0/504

ج) یافته‌های پژوهش

در این تحقیق، دامنه سنی پاسخگویان بین ۱۲ تا ۳۰ سال متغیر است. طبق جدول ۲؛ از بین پاسخگویان، ۲۸۱ نفر نوجوان و ۵۹ نفر جوان می‌باشند.

جدول ۲: توزیع فراوانی رده سنی پاسخگویان

رده سنی	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
نوجوان	281	82.6	82.6
جوان	59	17.4	100.0
کل	340	100.0	-

همچنین در این پژوهش، طبق جدول ۳، از بین پاسخگویان، ۱۶۲ نفر مذکر و ۱۷۸ نفر

مؤنث‌اند.

جدول ۳: توزیع فراوانی جنس پاسخگویان

جنس	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
مذکر	163	47.6	47.6
مؤنث	178	52.4	100.0
کل	340	100.0	-

وضعیت تحصیلی والدین پاسخگویان در این تحقیق در قالب متغیر رتبه‌ای چندحالتی

سنجش شده است. جوابهای پاسخگویان در جدول ۴ درج شده است.

جدول ۴: توزیع فراوانی وضعیت تحصیلی والدین و میانگین سبک فرزندپروری اسلامی بر اساس تحصیلات والدین

تبیین سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی ♦ ۱۵۱

درصد فراوانی تجمعی	درصد فراوانی	فراوانی	میانگین	نام متغیر	
1.8	1.8	6	230.8333	بیسواد	تحصیلات پدر
16.8	15.0	51	230.3725	ابتدایی	
69.7	52.9	180	238.6611	راهنمایی/دیپلم	
92.9	23.2	79	232.3038	کاردانی/کارشناسی	
100.0	7.1	24	227.7917	کارشناسی ارشد و بالاتر	
-	100	340	235.0353	کل	
4.7	4.7	16	224.2500	بیسواد	تحصیلات مادر
24.1	19.4	66	230.8636	ابتدایی	
75.3	51.2	174	238.5747	راهنمایی/دیپلم	
95.0	19.7	67	234.2239	کاردانی/کارشناسی	
100.0	5.0	17	228.3529	کارشناسی ارشد و بالاتر	
-	100	340	235.0353	کل	

در یکی از سؤالات پرسشنامه از پاسخگویان مورد تحقیق خواسته شده بود که اظهار کنند خود را از نظر اقتصادی متعلق به کدام یک از طبقات می‌دانند. نتایج آن در جدول ۵ درج شده است.

جدول ۵: توزیع فراوانی و میانگین سبک فرزندپروری اسلامی بر اساس تعلق ذهنی طبقاتی

درصد فراوانی تجمعی	درصد فراوانی	فراوانی	میانگین	نام متغیر	
4.7	4.7	16	244.8125	بالا	تعلق ذهنی طبقاتی
18.5	13.8	47	241.2979	متوسط به بالا	
79.7	61.2	208	233.0625	متوسط	
98.5	18.8	64	235.3281	متوسط به پایین	
100.0	1.5	5	223.2000	پایین	
-	100.0	340	235.0353	کل	

وضعیت شغلی والدین پاسخگویان در این تحقیق، در قالب یک متغیر رتبه‌ای چندحالتی سنجش شده است. جوابهای پاسخگویان در جدول ۶ درج شده است.

جدول ۶: توزیع فراوانی وضعیت شغلی والدین و میانگین سبک فرزندپروری اسلامی بر اساس تحصیلات والدین

نام متغیر	میانگین	فراوانی	درصد فراوانی	درصد فراوانی تجمعی
شغل پدر	کارمند دولتی	62	18.2	18.2
	کارمند بخش خصوصی	21	6.2	24.4
	آزاد	166	48.8	73.2
	بازنشسته	58	17.1	90.3
	محصل	1	.3	90.6
	سایر	32	9.4	100.0
	کل	340	100.0	-
شغل مادر	کارمند دولتی	34	10.0	10.0
	کارمند بخش خصوصی	5	1.5	11.5
	آزاد	8	2.4	13.8
	بازنشسته	10	2.9	16.8
	خانه‌دار	270	79.4	96.2
	محصل	5	1.5	97.6
	سایر	8	2.4	100.0
کل	340	100.0	-	

جدول ۷، نتایج مربوط به برخی آماره‌های مربوط به متغیر سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی را نشان می‌دهد. طبق نتایج، بعد ارزشهای تربیتی، بیشترین میانگین درصدی (۹۲/۶۱) و بعد ارتباط انسان در تربیت، کمترین میانگین درصدی (۸۰/۹۱) را داراست. با توجه به مقدار میانگین درصدی، تمام میزان ابعاد در حد متوسط به بالاست.

جدول ۷: آماره‌های متغیر سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی و ابعاد آن

نام متغیر	میانگین	انحراف معیار	واریانس	چولگی	کشیدگی	کمینه	بیشینه	میانگین درصدی
سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی	235.0353	26.11465	681.975	-1.441	1.703	137.00	262.00	89/70

تبیین سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی ♦ ۱۵۳

90/95	70.00	31.00	2.376	-1.682	69.510	8.33730	63.6794	اخلاص والدین در تربیت
92/61	55.00	12.00	6.224	-2.381	46.543	6.82221	50.9441	ارزشهای تربیتی
91/92	40.00	10.00	5.746	-2.220	23.308	4.82788	36.7735	منطق در تربیت فرزندان
80/91	60.00	20.00	2.136	-1.522	61.074	7.81498	48.5529	ارتباط انسان در تربیت
90/16	25.00	5.00	3.850	-1.909	12.284	3.50484	22.5471	اهتمام والدین به نقش خدا در زندگی
83/53	15.00	3.00	2.125	-1.285	6.532	2.55587	12.5382	بی‌میلانی والدین در تربیت دینی

برای بررسی رابطه بین جنس و رده سنی با متغیر سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی، از آزمون تی تست استفاده شده است. نتایج این آزمون در جدول ۸ درج شده است. با توجه به سطح معناداری، این رابطه معنادار نیست.

جدول ۸: نتایج آزمون تی بین جنس و رده سنی با سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی

متغیر	دامنه اختلاف بین دو متغیر		خطای استاندارد بین دو متغیر	اختلاف میانگین بین دو متغیر	سطح معناداری در تحلیل دو دنباله ای	درجه آزادی	تی	سطح معناداری	اف
	بیشترین	کمترین							
جنس	13.95857	-.70711	4.36592	6.62573	.076	338	1.777	.078	3.123
	15.32567	2.07421	4.36592	6.62573	.133	73.666	1.518		
رده سنی	7.34302	3.82270	2.83825	1.76016	.536	338	.620	.167	1.919
	7.30095	3.78063	2.81682	1.76016	.532	336.483	.625		

نتایج آزمون آنالیز واریانس یکطرفه تحصیلات والدین در جدول ۹ درج شده است. با توجه به نتایج، بین افرادی که به لحاظ تحصیلات والدین با هم فرق دارند، در میانگین سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی تفاوت وجود ندارد.

جدول ۹: نتایج آزمون آنالیز واریانس یکطرفه تحصیلات والدین

سطح معناداری	اف	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	منبع تغییرات	والدین
.092	2.014	1357.457	۴	5429.827	بین گروه‌ها	پدر
		673.910	۳۳۵	225759.750	درون گروه‌ها	
			۳۳۹	231189.576	کل	
.066	2.229	1498.188	۴	5992.751	بین گروه‌ها	مادر
		672.229	۳۳۵	225196.826	درون گروه‌ها	
			۳۳۹	231189.576	کل	

همچنین نتایج آزمون آنالیز واریانس یکطرفه در جدول ۱۰ درج شده است. با توجه به نتایج جدول، بین افرادی که به لحاظ تعلق ذهنی طبقاتی با هم فرق دارند، در میانگین سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی تفاوت وجود ندارد.

جدول ۱۰: نتایج آزمون آنالیز واریانس یکطرفه تعلق ذهنی طبقاتی

سطح معناداری	اف	میانگین مربعات	درجه آزادی	مجموع مربعات	منبع تغییرات
.127	1.809	1222.053	4	4888.212	بین گروه‌ها
		675.526	335	226301.364	درون گروه‌ها
			339	231189.576	کل

نتایج آزمون آنالیز واریانس یکطرفه تحصیلات والدین در جدول ۱۱ درج شده است. با توجه به نتایج جدولها، بین افرادی که به لحاظ تحصیلات والدین با هم فرق دارند، در میانگین سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی تفاوت وجود ندارد.

جدول ۱۱: نتایج آزمون آنالیز واریانس یکطرفه تحصیلات والدین

تبیین سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی ♦ ۱۵۵

والدین	منبع تغییرات	مجموع مربعات	درجه آزادی	میانگین مربعات	اف	سطح معناداری
پدر	بین گروه‌ها	2519.019	۵	503.804	.736	.597
	درون گروه‌ها	228670.558	۳۳۴	684.642		
	کل	231189.576	۳۳۹			
مادر	بین گروه‌ها	7487.175	۶	1247.863	1.858	.088
	درون گروه‌ها	223702.401	۳۳۳	671.779		
	کل	231189.576	۳۳۹			

برای بررسی ابعاد متغیر سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی، از آزمون پیرسون استفاده شد که نتایج آن در جدول ۱۲ درج شده است. طبق نتایج جدول ۱۲، مقدار ضریب همبستگی پیرسون بین ابعاد متغیر سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی در سطح اطمینان ۹۹ درصد معنادار است. گفتنی است که شدت این همبستگی در حد نسبتاً قوی می‌باشد. بین ابعاد متغیر سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی رابطه مثبت و مستقیم وجود دارد؛ بدین معنی که با افزایش هر یک از این ابعاد، بعدها دیگر نیز افزایش پیدا می‌کند.

جدول ۱۲: نتایج آزمون پیرسون بین ابعاد متغیر سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی

متغیر	ضریب پیرسون	سطح معناداری	تعداد مشاهدات
اخلاص والدین در تربیت	.911**	.۰۰۰	۳۴۰
ارزشهای تربیتی	.817**	.۰۰۰	۳۴۰
منطق در تربیت فرزندان	.796**	.۰۰۰	۳۴۰
ارتباط انسان در تربیت	.654**	.۰۰۰	۳۴۰
اهتمام والدین به نقش خدا در زندگی	.780**	.۰۰۰	۳۴۰
بی‌مبالاتی والدین در تربیت دینی	.495**	.۰۰۰	۳۴۰

(د) بحث و نتیجه‌گیری

در متون اسلامی، فرزندپروری فعالیت پیچیده‌ای شامل رفتارها و آموزشها و تعاملات و روشهایی است که بر رشد شناختی، معنوی و عاطفی فرزند در ابعاد فردی و اجتماعی تأثیر

می‌گذارد. در دیدگاه اسلام، فرزندپروری بر عهدهٔ مادر و پدر است و یکی از حقوق فرزندان به شمار می‌آید.

آموزش و تربیت فرزندان از راه‌های گوناگونی همچون خانواده، مدارس و دانشگاهها، رسانه و... امکان‌پذیر است. امروزه نسل جوان به دلیل مواجهه با انواع آسیبهای فکری و عقیدتی، بیشتر در معرض خطرات اند. پس باید بیش از پیش به امر تربیت پرداخته شود؛ زیرا ایمان از دوران نوجوانی و جوانی آغاز می‌شود. علاوه بر آن، تربیت از ارکان مهم در نسل ظهور در زمان غیبت حضرت ولی عصر (عج) است. در این میان، خانواده و والدین نقش کلیدی و پررنگی در تربیت، به ویژه تربیت دینی فرزندان دارند. لذا تبیین سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی از اهمیت بالایی برخوردار است.

در این تحقیق، دامنهٔ سنی پاسخگویان بین ۱۲ تا ۳۰ سال متغیر است. از بین پاسخگویان، ۱۶۲ نفر مذکر و ۱۷۸ نفر مؤنث می‌باشند. تحصیلات والدین، شغل والدین و تعلق ذهنی طبقاتی، متغیرهای این پژوهش بودند که با استفاده از آزمون آنالیز واریانس یکطرفه بررسی شدند. بر اساس یافته‌های تحقیق، هیچ یک از این متغیرها با متغیر تربیت فرزندان رابطهٔ معنادار نداشته‌اند. به بیان دیگر؛ هیچ یک از این متغیرها بر تربیت فرزندان به شیوهٔ اسلامی تأثیرگذار نبوده‌اند. این نتیجه با تحقیق صادقی و همکاران (۱۳۹۲) همسو می‌باشد. در این تحقیق نیز شغل مادر با سبک فرزندپروری رابطهٔ معناداری ندارد.

همچنین متغیر جنس و ردهٔ سنی (نوجوان/ جوان) با استفاده از آزمون تی بررسی شدند. نتایج حاکی از آن است که میان این متغیرها و متغیر سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی، رابطهٔ معنادار وجود ندارد. این نتیجه با تحقیق صادقی و همکاران (۱۳۹۲) همسو می‌باشد. در این تحقیق نیز نوع فرزندپروری والدین تحت تأثیر جنسیت فرزندان قرار ندارد.

برای بررسی ابعاد متغیر سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی، از آزمون پیرسون استفاده شده است. نتایج حاکی از آن است که مقدار ضریب همبستگی پیرسون بین ابعاد متغیر سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی، در سطح اطمینان ۹۹ درصد، معنادار است و بین ابعاد متغیر سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی رابطهٔ مثبت و مستقیم وجود دارد؛ بدین معنی که با افزایش هر یک از این ابعاد، بعدها دیگر نیز افزایش پیدا می‌کند.

بر اساس یافته‌ها می‌توان نتیجه گرفت که پاسخگویان در خانواده‌هایی با سبک فرزندپروری مورد تأیید اسلام رشد کرده و بزرگ شده‌اند. والدین آنان الگوی مناسبی بوده و فرزندان مهارت‌های ارتباطی مؤثری از والدین خود یاد گرفته‌اند. والدین همواره به دنبال

تبیین سبک فرزندپروری در نگرش اسلامی ♦ ۱۵۷

حفظ تعادل و حد و مرزها و حمایت دوستانه بوده‌اند و این موضوع سبب ایجاد دل‌بستگی امن بین فرزندان و والدین شده که به نفع هر دو طرف است. در چنین خانواده‌هایی، فرزندان در زندگی، حمایت و احساسات آنان درک شده است. والدین انتظارات و محدودیت‌هایی تعیین شده‌ای داشته‌اند و همواره از فرزندان نظرخواهی و سؤال کرده و بر پیشرفتشان نظارت می‌کنند.

در این سبک فرزندپروری، علاوه بر رشد مناسب فردی و اجتماعی و سلامت روانی و جسمانی آنان، رشد معنوی و سلامت اخلاقی نیز حاصل می‌شود و فرزندان در مسیر سعادت دنیوی و اخروی قرار می‌گیرند. بر این اساس، این نتیجه با تحقیقی کوخایی و رودمقدس (۱۳۹۵) همسو است؛ زیرا در این تحقیق نیز هدف فرزندپروری در منابع اسلامی، بر خلاف سایر سبک‌های فرزندپروری که هدف آنها تربیت انسان جاه‌طلب و برتری‌طلب است، پیشرفت معنوی و در نهایت قرب الهی عنوان شده است.

سبک تربیتی بامریند، به عنوان یکی از سبک‌های فرزندپروری، از جامعیت و اتفاق نسبی برخوردار است. با وجود برخی از امتیازات و نکات قوت سبک فرزندپروری بامریند، به ویژه در سبک مقتدرانه، مانند تعامل عاطفی هیجانی با فرزندان، همفکری با آنان در موضوعات مرتبط با آنان، قاطعیت در اجرای قوانین، رعایت احترام تمام افراد خانواده و حاکم بودن روش عقلانی و عاطفی در تمام جنبه‌ها و...، این نوع از سبک فرزندپروری نقاط ضعف متعددی نیز دارد. در حالی که در چشم‌انداز اسلامی، این ویژگی‌ها به گونه‌های مختلف در گزاره‌های اسلامی نیز مورد اشاره و تأیید قرار گرفته‌اند. افزون بر آن، سبک فرزندپروری اسلامی از یک سو، والدین را نسبت به تربیت فرزندان مسئول کرده و از سوی دیگر، فرزندان مسئولیت‌پذیر تربیت می‌کند. همچنین بر ارتباط والد-فرزندی دوستانه، تقویت خودکنترلی و پرهیزکاری، ارائه الگوی بهنجار اجتماعی و زیستی و لزوم جهان‌بینی توحیدی داشتن، تأکید می‌کند؛ در حالی که در سبک فرزندپروری مقتدرانه بامریند، تربیت معنوی و باورهای دینی بسیار کم‌رنگ است.

منابع

- قرآن کریم.
- پناهی، علی احمد (۱۳۹۷). «معرفی سبک فرزندپروری بامربند و ارزیابی آن با نگاهی به گزاره‌های اخلاقی-اجتماعی اسلامی». *پژوهشهای اجتماعی اسلامی*، ش ۲۴: ۱۰۹-۱۳۴.
- حرانی، ابن شعبه (۱۴۰۰ ق). *تحف القبول*. تصحیح علی غصاری. تهران: [بی‌نا].
- حر عاملی، محمد بن حسن (۱۳۶۷). *وسائل الشیعه*. تهران: الاسلامیه، چ ششم.
- صادقی، انسیه؛ فاطمه اصغرزاده، کامیان خزایی، فاطمه صادقی، فریما نقدی و سارا حق شناس (۱۳۹۲). «بررسی رابطه بین میزان درگیری شغلی مادران و شیوه‌های فرزندپروری والدین کودکان ۳-۵ ساله». *کنگره سراسری روان‌شناسی کودک و نوجوان*، دوره اول.
- صادقی، منصوره‌السادات و علی مظاهری (۱۳۸۶). «کیفیت ارتباط والد- فرزند پیش شرط تربیت دینی فرزندان». *خانواده‌پژوهی*، سال سوم، ش ۹: ۴۹۰-۴۷۲.
- طبرسی، حسن ابن فضل (۱۴۰۸ ق). *مکارم الاخلاق*. قم: منشورات الشریف الرضی.
- طیبی، محمدجواد (۱۳۷۶). *فرزندان در مکتب اهل بیت*. قم: دفتر تبلیغات اسلامی.
- عادل‌پور، محمدحسین (۱۳۹۶). «بررسی و مقایسه سبکهای فرزندپروری از دیدگاه اسلام و دانشمندان غربی». *بصیرت و تربیت اسلامی*، سال چهاردهم، ش ۴۳.
- فضل‌اللهی، سیف‌الله و منصوره ملکی توانا (۱۳۹۴). «اولویت‌بندی عوامل خانوادگی مؤثر در تربیت دینی فرزندان». *پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی*، سال بیست و دوم، ش ۲۵: ۱۱۸-۱۰۷.
- کلینی، محمدبن یعقوب (۱۳۶۷). *الکافی*. تهران: دارالکتب الاسلامیه، چ سوم.
- کوخایی، آزاد و رمضانعلی رودمقدس (۱۳۹۵). «بررسی سبکهای فرزندپروری در منابع اسلامی». *بصیرت و تربیت اسلامی*، دوره سیزدهم، ش ۳۶: ۱۵۰-۱۲۹.
- گلچین کوهی، محمد و مرتضی رضایی صوفی (۱۳۹۷). «مقایسه تطبیقی سبکهای فرزندپروری غرب و حدیث حضرت رسول (ص) در تربیت فرزند». *تعلیم و تربیت اسلامی*، سال بیست و نهم، ش ۵۳.
- متقی، ابن حسام‌الدین (۱۴۰۹ ق). *کنز العمال فی سنن الاقوال والافعال*. بیروت: مؤسسه الرساله.
- مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ ق). *بحار الأنوار الجامعه لدرر أخبار الأئمه الأطهار علیهم السلام*. [بی‌جا]: [بی‌نا].

- محمدی ری شهری، محمد (۱۴۰۵ ق). **میزان الحکمه**. قم: مؤسسه در راه حق.
- مکتوبیان، آسیه؛ محمد کلانترکوشه و محمدحسین خوانینزاده (۱۳۹۴). «**ساخت و هنجاریابی پرسشنامه فرزندپروری در نگرش اسلامی**». پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، سال بیست و سوم، ش ۲۷: ۱۴۳-۱۲۳.

- **The holly Quran**
- Adel pour, Mohammad Hussein (2017). "**Review and comparison of parenting styles from the perspective of Islam and Western scholars**". *Islamic Insight and Education Quarterly*, 14th year, No. 43: 74-75.
- Fazlullahi, Saifullah & Mansoureh Maleki Tawana (2015). "**Prioritizing effective family factors in the Religious upbringing of children**". *Research on Islamic education and training issues*, P. 22, No. 25: 107-118.
- Golchin Kohi, Mohammad and Morteza Rezaei Sufi (2017). "**Comparative comparison of Western parenting styles and the hadith of the Prophet (PBUH) in raising children**". *Islamic education and training*, 29th year, No. 53.
- Harrani, Ibn Shuba (1979). **Tohf al-Qaul**. Edited by Ali Akbar Ghassari. Tehran.
- Hor Ameli, Muhammad bin Hassan (1988). **Wassail al-Shia**. Tehran: Al-Islamiya, 6th edition.
- Kolini, Mohammad bin Yaqub (1988). **Al-Kafi**. Tehran: Dar al-Kitab al-Islamiya, third edition.
- Majlisi, Muhammad Baqir (1984). **Bihar al-Anwar al-Jamaa Lederer Akhbar al-Imam al-Athar, peace be upon him**.
- Mohammadi Ray Shahri, Muhammad (1985). **Mizan al-Hikama**. Qom: Institute of Righteousness.
- Motaghi, Ibn Hussam al-Din (1983). **Kanzal-Amal fi Sunan al-Aqwal Walafal**. Beirut: Al-Rasalah Institute.
- Sadeghi, Ensieh; Fatemeh Asgharzadeh, Kamian Khazaei, Fatemeh Sadeghi, Farima Naqdi & Sara Haqshanas (2013). "**Investigating the relationship between the levels of work engagement of mothers and parenting practices of parents of 3-5 year old children**". *National Congress of Psychology Children and adolescents*.
- Tabarsi, Hasan Ibn Fazl (1985). **Makarem al-Akhlaq**. Qom: Al-Sharif al-Radhi's Manifestos.
- Tabasi, Mohammad Javad (1997). **Children in the Ahl al-Bayt School**. Qom: Publications of the Islamic Propaganda Office.
- Maktobian, Asia; Mohammad Klantarkoshe and Mohammad Hossein Khavaninzadeh (2014). "**Construction and standardization of parenting questionnaire in Islamic perspective**". *Research in Islamic education and training issues*, 23rd year, No. 27: 123-143.